

Bachelor na bachelor in het onderwijs: zorgverbreding en remediërend leren

Opleidingsonderdeel:

Trajecten op maat realiseren - gewoon onderwijs

Titel:

Meerdaags: allesbehalve alledaags.

**Het afstemmen van het schoolperspectief op het gezinsperspectief rond
meerdaagse schooluitstappen in een context van superdiversiteit.**

Naam student: Lies Cokelaere

Naam trajectcoach: Lies Vanpeperstraete

Naam coach Trajecten op maat realiseren: Kris Maes

Inhoudsopgave

Praktijkomschrijving	3
Deel I: Oriëntering	4
Deel II: Traject.....	5
2.1 Beginsituatie.....	5
2.2 Inhoudelijke doelen.....	7
2.3 Uitvoering.....	7
2.3.1 Gesprekken met experts.....	8
2.3.2 Gesprekken met leerlingen, ouders en het schoolteam.....	9
2.3.3 Gesprekken met andere scholen	12
2.3.4 Acties.....	13
2.4 Evaluatie.....	17
Deel III: Reflectie op het thema en op de eigen doelen.....	19
Deel IV: Overzicht bijlagen.....	24
Referentielijst	25

Praktijkomschrijving

Klasgroep: ZRL2

Trajectcoach: Lies Vanpeperstraete

Naam en plaats praktijkschool: Freinetschool Mandala, Gent

1. Welk diploma behaalde je voorafgaand aan deze bachelor-na-bachelor? In welk jaartal en aan welke hogeschool?

Diploma sociaal werk (juni 1999) – optie individueel maatschappelijk werk, Sociale Hogeschool KVMW Gent (Arteveldehogeschool sinds fusie).

2. Je praktijk:

- Ik doe praktijk als vrijwilliger in deze school

3. Heeft je school belangrijke specifieke kenmerken?

De Mandala is een Freinetschool, gelegen in de Rabotwijk in Gent. De school telt 217 leerlingen (kleuter en lager) waarvan 98% een migratieachtergrond heeft.

4. Hoeveel jaren ervaring heb je in het onderwijs? Hoeveel jaren ervaring heb je in je praktijkschool?

Ik ben tewerkgesteld als justitieassistent en had voor de start van de banaba-opleiding geen enkele ervaring in het onderwijs. Gedurende het academiejaar 2015-2016 liep ik in het kader van de opleiding één dag per week stage in de basisschool De Regenboog in Wondelgem. Huidig academiejaar loop ik stage in de Freinetschool Mandala, ik ben er wekelijks op maandag aanwezig.

5. Met welke leerlingen werk je?

- leeftijd: *2,5 jaar tot 12 jaar*

6. Omschrijf je functie en taken binnen je school.

Met deze stage leer ik het werkveld verder kennen. Ik volg vergaderingen mee, ga in op specifieke vragen vanuit de school en onderneem acties in het kader van opdrachten die we krijgen vanuit de opleiding.

DEEL I: Oriëntering

Maandag 17/10/2016: mijn derde dag als stagiair bij Freinetschool Mandala. Leefgroep 4 vertrekt voor vijf dagen naar De Haan op sportklassen. Van de twee klassen blijken er 16 kinderen op een totaal van 44 leerlingen niet mee te gaan. Ik zie leerkrachten steigeren. Onbegrip, frustratie. En ja, ook kwaadheid. Ik zie de thuisblijvers oogcontact met hun leerkrachten vermijden. Ze lijken te willen verdwijnen, lijken niet te weten welke houding ze moeten aannemen. Ik zie de directie, brugfiguur, zorgcoördinator en mezelf wankelen: begrip én onbegrip voor de gevoelens van de leerkrachten, begrip én onbegrip voor de thuisblijvers en hun ouders. Het is duidelijk dat dit onderwerp bij alle betrokkenen op school heel wat teweeg brengt.

Freinetschool Mandala is een school met immens gedreven leerkrachten, die zich dagelijks inzetten voor een doelpubliek dat heel veel zorg vraagt. En toch lijkt er ruis te zitten op de verbinding tussen de ouders en de school als het gaat over de deelname aan extra-muros-activiteiten. Het triggert mij. Vanwaar de terughoudendheid bij ouders om hun kinderen mee te sturen? Wat doet dit met de loyaliteiten van de kinderen? Wat kan helpend zijn voor de ouders? Wat ervaren de leerkrachten? Hoe kunnen de school en de ouders elkaar tegemoet komen?

Na bevraging bij Artevelde over mijn intenties om met dit onderwerp aan de slag te gaan in mijn bachelorproef, komt de twijfel. Ik word erop gewezen dat dit geen evident onderwerp is om als stagiair rond te werken. En toch laat het me niet los. Ik beraag me nog eens op mijn stageschool bij mijn mentor, directie en brugfiguur. Zij staan 100% achter het onderwerp en ik krijg het mandaat om aan de slag te gaan. En ik? Ik beslis om er volledig voor te gaan, met heel veel 'goesting'.

Volgende persoonlijke leerdoelen stel ik voorop:

- Ik verruim mijn eigen blik op diversiteit door in gesprek te gaan met experten/ouders/leerlingen/leerkrachten; door de nodige literatuur te raadplegen en door het volgen van vormingen. Door middel van zelfreflectie ga ik na welke evoluties ik hierin maak.
- Ik werk in mijn bachelorproef handelingsgericht samen met leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften, met hun gezinnen en met alle betrokkenen in hun netwerken binnen een complexe onderwijscontext.

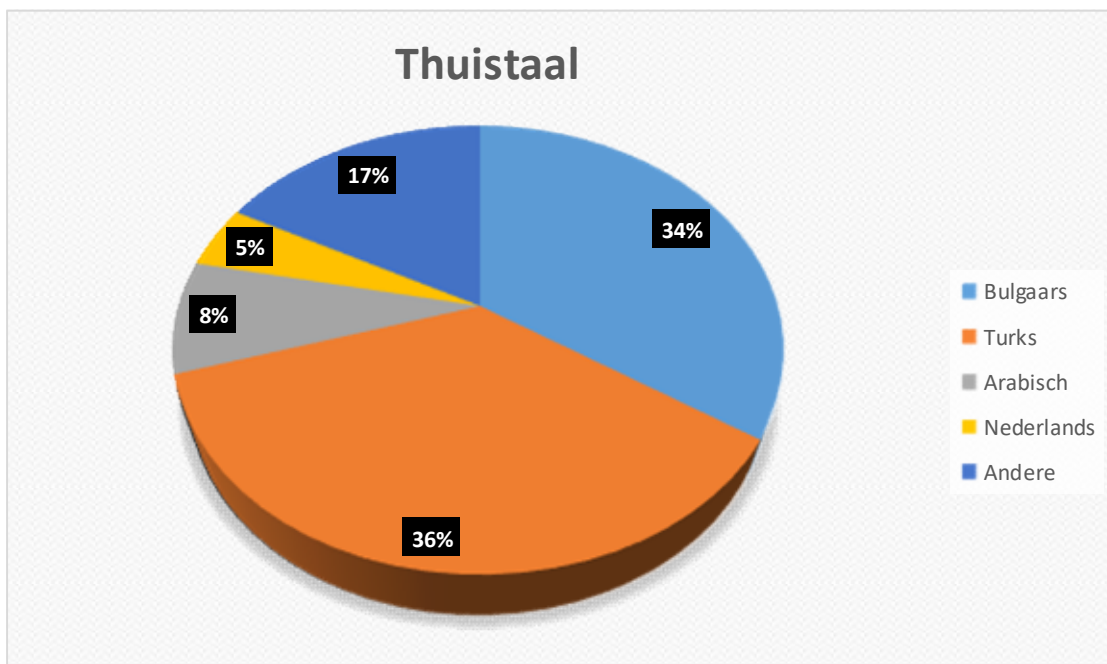
Een atypisch onderwerp voor mijn bachelorproef? Misschien. En toch laat het proces dat ik wil doorlopen zich linken met alle opleidingsonderdelen vanuit de banaba zorgverbreding en remediërend leren. Planmatig werken, samenwerken met gezin en netwerken, handelingsgericht omgaan met verschillen, werken in team, coachen en coördineren van zorg en reflectief ervaringsleren: in elk opleidingsonderdeel kiemden er zaadjes om te komen tot deze bachelorproef.

DEEL II: Traject

Dit deel start ik met een summiere schets van de situatie op mijn stageschool (2.1), gevolgd door de inhoudelijke doelen voor mijn bachelorproef die vanuit de beginsituatie werden opgesteld (2.2). In punt 2.3 schets ik de concrete uitwerking en het deel wordt afgerond met een evaluatie (2.4).

2.1 Beginsituatie

Freinetschool Mandala is een school met een zeer divers publiek. Om dit te illustreren maakte ik op basis van de gegevens uit de zorgdossiers een overzicht op van de verschillende thuistalen. Het overzicht omvat zowel de kleuterschool als de lagere school (schooljaar 2016-2017). Bij zeventig procent van de leerlingen liggen hun migratiewortels in Turkije of Bulgarije. Vijf procent van de leerlingen spreekt thuis Nederlands.

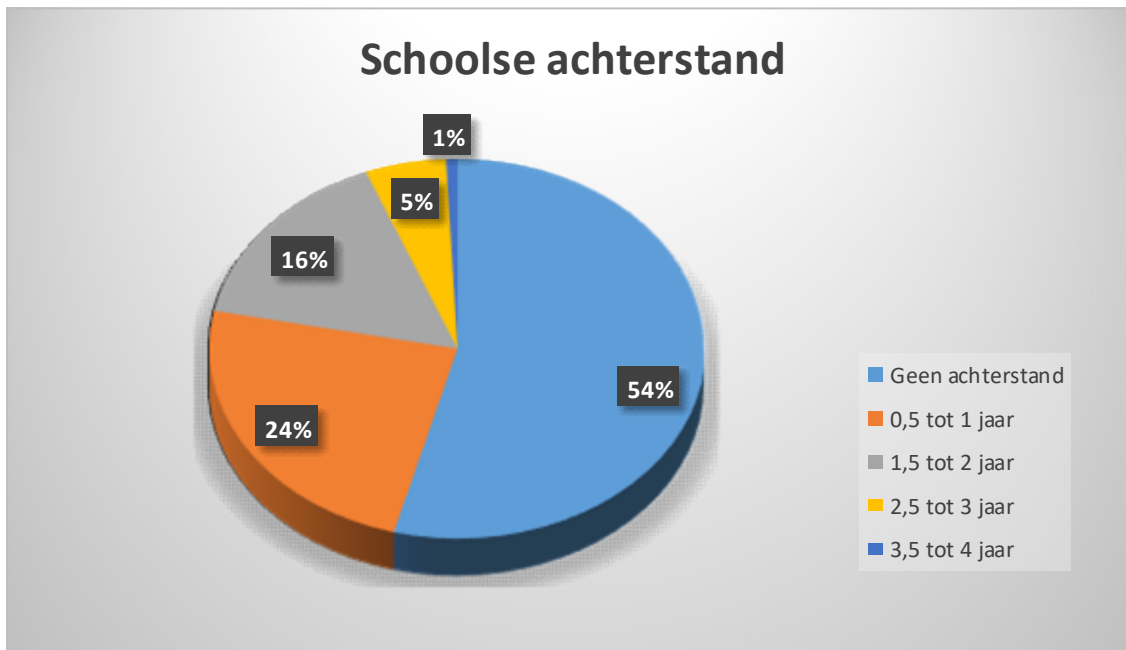

Uiteraard is de thuistaal slechts één aspect van de diversiteit op school. Freinetschool Mandala is gelegen in de Rabotwijk in Gent, de schoolpopulatie is een gedeeltelijke weerspiegeling van de buurt. De Rabotwijk is een wijk waar de bevolkingsdichtheid zeer hoog ligt in vergelijking met de rest van de stad (9476 inw./km² tegenover een gemiddelde van 1633 inw./km² in Gent). Er is een werkloosheidsdruk¹ van 15,7% tegenover een Gents gemiddelde van 9,2% en de welvaartsindex² voor de Rabotwijk ligt op 65%. (<http://gent.buurtmonitor.be>)

¹ Werkloosheidsdruk: verhouding van de werkzoekenden tegenover de potentiële beroepsbevolking

² Welvaartsindex: dit cijfer geeft het gemiddelde inkomen per inwoner weer tegenover 100% voor het gemiddelde inkomen per inwoner van Gent.

In elke leefgroep van Freinetschool Mandala zijn er kinderen met specifieke onderwijsbehoeften. Ondanks de grondig uitgewerkte brede basiszorg, ligt het aantal kinderen in de fases van verhoogde zorg, uitbreiding van zorg en IAC vrij hoog. Onderstaand cirkeldiagram maakt de schoolse achterstand duidelijk tegenover leeftijdsgenoten bij het einde van het schooljaar 2015-2016.

Freinetschool Mandala is een school waarbij de Freinetpedagogie in de dagdagelijkse werking van de school bijzonder zichtbaar is. Niet de opgelegde kennis staat centraal, maar wel de leerling zelf en zijn aangeboren drang om de wereld te onderzoeken. De leefwereld van het kind vormt het uitgangspunt. Samenwerking, overleg en het bevorderen van zelfstandigheid zijn de pijlers. (www.mandala.stad.gent)

Het organiseren van meerdaagse schooluitstappen heeft een duidelijke link met de Freinetpedagogie en is te situeren binnen de brede basiszorg van het zorgbeleid op mijn stageschool, het draagt bij aan een krachtige leeromgeving en krachtig klasklimaat waardoor ook preventief gewerkt wordt aan sociaal-emotionele problemen en gedragsproblemen (De Wilde, 2016). De tendensen voor leerzaamheid zijn ook terug te vinden in de meerdaagse uitstappen (Heyerick, uiteenzetting tijdens teamvergadering rond theoretische fundering van de Freinetpedagogie, 5 december 2016):

- Complex is krachtiger dan enkelvoudig.
- Levensecht is krachtiger dan contextloos.
- Functioneel is krachtiger dan doel-in-zich.
- Open is krachtiger dan gesloten.

In mijn stageschool gaan er drie leefgroepen op meerdaagse uitstap:

- Leefgroep 3 (6-8 jarigen): 3 dagen bos- of zeeklas (jaarlijks).
- Leefgroep 4 (8-10 jarigen): 5 dagen sportklas (tweejaarlijks).
- Leefgroep 5 (10-12 jarigen): 5 dagen avonturenklas (tweejaarlijks).

Het aanbieden van 'outdoor programs' wordt ook in meerdere wetenschappelijke studies als 'evidence based' gezien (Hattie, 2014) : *'The overall message from the research is that outdoor education has clear potential, if well designed, to foster enhancements of personal and social aspects of learning and development'* (<http://www.wilderdom.com/research/researchintroduction.html>).

De ouders worden uitgenodigd op een infomoment enkele weken voor de aanvang van de uitstap. Die infomomenten gaan telkens door net vóór aanvang of net na school, aangezien dit een moment is waarop meerdere ouders op school aanwezig zijn om hun kind te brengen of op te halen. De infomomenten vinden in grote groep of per klas plaats. De klasleerkracht, de directie en de brugfiguur zijn hierbij aanwezig.

De kostprijs voor een driedaagse uitstap is 60 à 70 euro, voor een vijfdaagse uitstap 120 à 140 euro. De school stelt duidelijk dat het kostenplaatje geen reden kan zijn voor een ouder om zijn kind niet mee te laten gaan. De school zoekt in die gevallen naar alternatieven. Er wordt gewerkt met kortingen, afbetalingsplannen of legaten waarbij het kind kosteloos kan meegaan.

De school merkt de laatste jaren een stijging op van het aantal thuisblijvers en probeert met hun ouders in gesprek te gaan, doch zonder veel respons. De school geeft aan hierin vast te zitten.

2.2 Inhoudelijke doelen

Vanuit de beginsituatie en mijn persoonlijke leerdoelen, weerhoud ik volgende inhoudelijke doelen voor mijn bachelorproef:

- Na de fase van onderzoek en gesprekken, kom ik - in samenwerking met de school - op basis van de vastgestelde noden tot acties die als doel hebben de organisatie van de meerdaagse schooluitstappen maximaal af te stemmen op de behoeften van alle betrokkenen.
- Ik duid interculturele en maatschappelijke verschillen en verleen betekenis aan de verschillende perspectieven rond meerdaagse schooluitstappen, dit om de communicatie en samenwerking tussen school en ouders rond dit thema te optimaliseren. Via de methodiek van meerzijdige partijdigheid koppel ik de bevindingen vanuit mijn bachelorproef terug naar de leerkrachten op een teamvergadering.

Gezien de tijdelijkheid van mijn positie als stagiair op school, beperken de vooropgestelde doelen zich tot doelen op korte termijn. Uiteraard hoop ik dat mijn bachelorproef nadien niet enkel stof vangt op de boekenplank, maar een inspiratiebron wordt voor verdere acties in Freinetschool Mandala en voor andere scholen die worstelen met het thema.

2.3 Uitvoering

In dit deel beschrijf ik de concrete uitwerking. Een eerste persoonlijke prioriteit was dat ik voldoende achtergrond had om de gesprekken met de betrokkenen op school aan te gaan rond het thema van de meerdaagse schooluitstappen. Daarvoor nam ik contact op met experts en ervaringsdeskundigen rond het thema diversiteit en volgde ik vormingen. Van zodra ik het gevoel had over voldoende voorkennis te beschikken, plande ik verschillende gesprekken met ouders, leerkrachten, leerlingen en andere scholen. Het doel was zicht te krijgen op wat helpend kan zijn voor alle betrokkenen en van hieruit acties op touw te zetten.

2.3.1 Gesprekken met experts

Om mijn kennis rond diversiteit aan te scherpen besliste ik om in het kader van de bachelorproef in eerste instantie te focussen op het verzamelen van informatie via literatuur. Snel bleek dat er weinig tot geen aanbod is rond het specifieke thema van meerdaagse uitstappen in een context van superdiversiteit. De doorgenomen literatuur had vooral een impact op mijn eigen blik op diversiteit, wat verder besproken zal worden in deel 3 van deze bachelorproef. Gezien het gebrek aan specifieke lectuur, werd mijn focus verlegd naar het contacteren van organisaties die werken rond diversiteit. Ik vroeg hen een gesprek te mogen voeren rond het thema van de meerdaagse uitstappen.

Met volgende organisaties ging ik in gesprek:

- Ota vzw (Ondersteuningsteam Allochtonen)
- Opvoedingswinkel Gent
- Pedagogische begeleiding Gent
- Goes-thing, mevr. Matheusen, transitiepedagoog
- Onderwijscentrum Gent
- Koogo (Koepel van ouderverenigingen van het officieel gesubsidieerd onderwijs)
- Federatie van Marokkaanse Verenigingen

De herkenbaarheid van de problematiek die binnen mijn bachelorproef aangehaald wordt, is groot. Al jarenlang worstelen scholen en vrijetijdsorganisaties met dit thema, dat zich vaak niet beperkt tot de meerdaagse uitstappen maar ook handelt over extra-muros-activiteiten die één dag in beslag nemen. In een artikel van dhr. Ali Salmi uit het tijdschrift Klasse van december 1996 lezen we: *“Van buitenschoolse activiteiten hebben ouders wel eens een verkeerd beeld. Ze denken dat het een spel is en dat er geen toezicht zal zijn. Overtuig hen van het tegendeel. Wijs op de educatieve waarde van de uitstap en zeg ook dat u de voedingsregels van de islamiet kent.”* Eenentwintig jaar na publicatie van dit artikel blijkt het nog steeds een heet hangijzer te zijn. De experts wijzen hierbij op een gedeelde verantwoordelijkheid van de school en van de ouders.

Dhr. Fouad El-Ghraibi, intercultureel bemiddelaar bij Ota vzw, neemt het woord ‘marteling’ in de mond wanneer hij mij vertelt over ervaringen van kinderen die niet deelnamen aan meerdaagse schooluitstappen. Hij meent dat het zowel bij de school als bij de ouders onvoldoende doordringt wat dit teweeg brengt bij de kinderen. De thuisblijvers staan in spreidstand tussen thuis en school.

De motieven van ouders om kinderen niet mee te sturen zijn bijzonder uiteenlopend: weerstand voor nieuwe invloeden of schrik voor het ongekende, financiële moeilijkheden, complexe gezinssituaties of persoonlijke problematieken, moeite met het loslaten van het kind, geen vertrouwen in begeleiding, racisme onder leerlingen, negatieve berichtgevingen vanuit de media (bv. busongevallen of zedenfeiten door begeleiders), ...

Mevr. Meryem Usta, opvoedingsconsulent bij de Opvoedingswinkel van Gent, heeft het gevoel dat de scholen niet bewust genoeg omgaan met de zorgen van de ouders. Wanneer de school hun bezorgdheden zomaar weerlegt, voelen de ouders zich niet gehoord en niet gerespecteerd in hun ouderschap. Dat dwingt de ouders in een positie waarin ze verantwoording moeten afleggen en het hypothekeert de evenwaardige dialoog tussen school en ouders.

Mevr. Fanny Matheusen, transitiepedagoog, plaatst de organisatie van meerdaagse uitstappen in een context van superdiversiteit op een continuüm tussen erkende gelijkheid en erkende diversiteit. Het zoeken naar een evenwicht op dit continuüm leidt tot inclusief denken en handelen. Het is de verantwoordelijkheid van de school om uitstappen te organiseren die zowel de gelijkheid als de diversiteit respecteren. Een denkwijze die nauw aansluit bij Universal Design for Learning of Universeel ontwerp (Vanpeperstraete, Corthals, Step, Vandebussche, & Verpoest, 2015).

De experts zijn unaniem: de meerdaagse schooluitstappen zomaar schrappen is geen optie voor hen. Dr. Abdullah Sahin van de Warwick University in Engeland stelt tijdens zijn uiteenzetting 'Islamic Religious Pedagogy within the Context of Plural European Societies' dat het om tweerichtingsverkeer gaat: het is de verantwoordelijkheid van de maatschappij om bruggen te bouwen, maar het is ook de verantwoordelijkheid van de individuele islamiet om te leren omgaan met de diversiteit, om te komen tot kritische openheid en bewustwording (Leerstoel Diversiteit over-bruggen, 2017). Eerder dan zich te isoleren of te assimileren, dienen zowel de school als de ouders te kijken hoe ze 'rekening kunnen houden met elkaar', ook op het vlak van de meerdaagse uitstappen.

2.3.2 Gesprekken met leerlingen, ouders en het schoolteam

Met een rugzak vol informatie, startte ik het voeren van gesprekken met leerlingen en ouders. Daarnaast werden verschillende teamleden van mijn stageschool bevraagd rond het thema van de meerdaagse uitstappen en nam ik contact op met andere scholen. Ik wil hierbij beklemtonen dat in geen van deze gesprekken het 'overtuigen' van mijn gesprekspartner voorop stond. Ook het overbrengen van inhoudelijke expertise behoorde niet tot mijn doelstellingen. In elk gevoerd gesprek stond het luisteren vanuit een oprechte betrokkenheid met stip voorop. De klemtoon probeerde ik steeds opnieuw te leggen op krachten en nieuwe mogelijkheden; dit in de gesprekken op zowel schoolniveau, leerkrachtenniveau, gezinsniveau als kindniveau (Du Chau, Timmerman, & Vandebussche, 2016).

- **Leerlingen**

Rond het thema van mijn bachelorproef voerde ik gesprekken met 24 leerlingen. Van de bevroegde leerlingen gingen 7 kinderen niet mee op een meerdaagse schooluitstap in het verleden. De gesprekken vonden steeds plaats op school, tijdens de speeltijden en in kleine groepjes van twee tot vier leerlingen. Omdat ik sterk geloof in het beeldend werken met kinderen, maakte ik 'happertjes'. De happertjes waren voorzien van vragen of pictogrammen waarmee de kinderen elkaar interviewden. Dat leverde mooie gesprekjes op: de kinderen vulden elkaar aan en ik stelde zelf vooral verdiepende vragen.

De vragen peilden naar hun eigen mening rond de meerdaagse uitstappen. Welke activiteiten vinden ze belangrijk? Hoe ervaren hun ouders zo'n uitstap? Hoe zien de leerlingen de tussenkomsten van de school? Welke gevoelens overheersen bij de thuisblijvers? En hoe kijkt de rest van de klasgroep naar hen? De aangehaalde zaken zijn terug te vinden in de mindmap 'Leerlingen' (bijlage 1).

Uit de gesprekken wil ik vooral volgende zaken naar voren brengen:

- Kinderen voelen de gewrongen positie sterk aan wanneer ze niet de toelating krijgen van thuis om mee te gaan op uitstap. Hun open loyaliteitsbeleving komt onder druk te staan, er is een clash tussen hun ouders (verticale loyaliteit) en de school (verworven loyaliteit) (van den Eerenbeemt & van Heusden, 1996). De dynamische driehoek tussen kind, ouders en school raakt uit balans, met een beperkte groeiruimte voor het kind als gevolg (Debruyne, 2016). Esila zegt: *'Mijn juf was ontgoocheld dat ik niet mee ging, zij doet alles voor mij en ik ging dan niet mee. Ik voelde me alleen.'*
- Tijdens de gesprekken erkende ik de kinderen ook in hun eigen draagkracht door ze zelf voorstellen of alternatieven te laten bedenken (Celie, 2016). Ruim de helft van de kinderen zou het een goed idee vinden om tijdens de uitstap eenmalig of meermaals telefonisch contact te hebben met hun ouders. Dat zou zowel henzelf als hun ouders kunnen geruststellen. Verschillende kinderen stelden voor dat de leerkracht aan de ouders meer duidelijk moet maken dat de kinderen er veel leren en dat de leerkracht de kinderen nooit alleen laat. Mehmet heeft nog een ander idee: *'Ik vind dat elk kind die meegaat een knuffelbeer cadeau moet krijgen. Dat zou de kinderen en hun mama's kunnen troosten als ze elkaar missen.'*
- De ervaringen van de thuisblijvers zijn negatief gekleurd: ze missen een stuk aansluiting bij de klasgroep (zowel voor als na de uitstap) en stellen zich tijdelijk terughoudend op ten aanzien van de leerkracht of andere teamleden. Mohamed formuleert het als volgt: *'Er werd veel over gepraat in de klas, zelfs toen de uitstap al vele weken geleden was. Ik was jaloers op degenen die wel meegeweest waren, zij konden wel meepraten en ik niet.'*

• Ouders

In het kader van deze bachelorproef ging ik in gesprek met 11 ouders. Ik kreeg ondersteuning van de brugfiguur voor de selectie van de ouders. Hierbij maakte ik de bewuste keuze om ook ouders te spreken die hun kind wel mee laten gaan op een meerdaagse uitstap. Van de gesproken groep ouders prefereerden 5 ouders om hun zoon of dochter niet te laten meegaan. De ouders werden door mezelf aangesproken aan de schoolpoort of via een telefonisch contact met de vraag of ze bereid waren om een gesprek met mij te hebben rond de meerdaagse uitstappen. Ik liet de keuze aan de ouders om de gesprekken op school te laten plaatsvinden of tijdens een huisbezoek. Bij enkele gesprekken was er ook een tolk aanwezig. De bereidwilligheid van de ouders om in gesprek te gaan was opvallend, alsook de warme ontvangst wanneer het om een huisbezoek ging.

In de gesprekken peilde ik naar de betekenisverlening van ouders ten aanzien van de meerdaagse uitstappen. Wat zijn voor hen de doelen van een dergelijke uitstap? Kunnen ze zich hierin al dan niet vinden? Wat zijn hun bezorgdheden rond de uitstappen? Hoe denkt hun omgeving daarover? Wat zijn hun behoeften en wensen? En hoe zijn hun ervaringen met Freinetschool Mandala?

Ook hier werden de aangehaalde punten opnieuw gebundeld in een mindmap (zie bijlage 2).
Volgende items kwamen tijdens meerdere gesprekken opnieuw naar boven:

- Er is een duidelijke vraag naar de school toe om meer concrete info te bezorgen aan de ouders omtrent de meerdaagse uitstappen. De ouders hebben het gevoel onvoldoende informatie te krijgen rond volgende thema's: de activiteiten op de uitstap, het slapen, het eten en de begeleiding van school. De manier waarop de ouders de info willen krijgen is zeer uiteenlopend: daar waar de ene ouder een gezamenlijk infomoment het meest waardevol vindt, wil de andere ouder liever een persoonlijk gesprek. Sommige ouders krijgen de info liever per brief, terwijl anderen net de briefwisseling niet lezen en een gesprek verkiezen. Er is een vraag naar de maximale inzet van tolken.
- De ouders van de thuisblijvers ervaren (te) veel druk van de school uit om hun kind mee te sturen op uitstap. De mama van Jamilla omschrijft het als volgt: *'Eerst apprecieerde ik wel dat de school zoveel inspanning deed om Jamilla mee te krijgen. Ik vond die aandacht wel goed. Maar het bleef maar duren, ook al stond de beslissing al vast om ze niet te laten meegaan. Ik vermeed de omgeving van de school een tijdje. Ik voelde me ook schuldig.'* Daarnaast werd ook aangegeven dat de ouders zich niet kunnen vinden in het programma dat de school aanbiedt voor de thuisblijvers, de kinderen vertelden hen dat ze zich 'gestraft' voelden omdat ze de hele week moesten 'schrijven en werken'.
- Ondanks de gewaardeerde inspanningen van de school blijft het kostenplaatje voor sommige ouders een harde noot om kraken.
- Naast de vraag om meer info te krijgen, geven ouders nog verschillende andere zaken aan die ondersteunend kunnen zijn. Zo krijgen we het verlangen tot telefonisch contact met hun kind tijdens de uitstap vaak te horen. Ook vragen ouders om meer foto's te publiceren tijdens de uitstap, verkiezen ze minder verre kampplaatsen en een beperkt aantal kampdagen. Enkele ouders zijn ook vragende partij om een bezoekdag te organiseren voor de ouders.
- Voor velen is het concept van meerdaagse schooluitstappen niet gekend in hun eigen cultuur, ook het laten logeren van je kind bij vrienden is geen algemeen aanvaard gegeven. Ouders uiten moeite te hebben met het 'loslaten' van hun kind. Opvallend hierbij is dat het merendeel van de ouders wel aangeeft dat het goed is voor de zelfstandigheid van het kind om even gescheiden te zijn van de ouders.
- Er wordt veel ruimte gegeven aan de mening van het kind. Enkele ouders menen dat je het kind niet kan dwingen om deel te nemen aan de uitstap. Kinderen zijn volgens hun ouders vaak 'bang'. Sommige kinderen slapen nog bij hun ouders in de kamer of zijn naar de mening van hun ouders nog niet zelfstandig genoeg om mee te gaan. De mama van Meryem zegt: *'De directeur zou de uitstap verplicht moeten maken, dan kan de ouder ook gemakkelijker het kind verplichten'*.

- **Schoolteam**

Naast de leerlingen en de ouders, was het uiteraard ook belangrijk om het schoolteam te bevragen. Hiervoor stelde ik een vragenlijst op waarin via een open vraagstelling werd gepeild naar de doelen van een meerdaagse schooluitstap, naar haalbare initiatieven om zoveel mogelijk kinderen te laten deelnemen en naar verwachtingen ten aanzien van ouders. Daarnaast was het de bedoeling om via de vragenlijst zicht te krijgen op hoe het schoolteam staat tegenover thuisblijvers en hun ouders.

De vragenlijst werd door negen mensen ingevuld: zes leerkrachten en drie leden het kernteam. Opnieuw werden de antwoorden gebundeld in een mindmap (zie bijlage 3).

Terugkerende aspecten na bevraging van deze groep zijn:

- Ouders hebben volgens het schoolteam onvoldoende zicht op de meerwaarde of doelen van een meerdaagse schooluitstap.
- De kinderen die niet deelnemen aan de uitstap ervaren een gemis, voelen zich uitgesloten en zitten vaak tussen twee vuren (ouders/school).
- Het beeld van de ouders van de thuisblijvers lijkt aangetast. Er wordt gesteld dat het een egoïstische reactie van ouders betreft, dat ouders geen medeleven tonen ten aanzien hun kind, dat de ouders hun kind beïnvloeden en hen te veel beslissingsrecht geven. Leerkrachten uiten hun ontgoocheling hieromtrent.

2.3.3 Gesprekken met andere scholen

In totaal sprak ik 10 directies en/of brugfiguren aan van andere scholen rond de meerdaagse schooluitstappen. Hierbij bleek enerzijds dat Freinetschool Mandala niet de enige school is die zoekende is en soms met de handen in het haar zit rond dit thema. Anderszijds kon ik vaststellen dat er al heel wat good practices zijn in andere scholen, die zijn terug te vinden in de mindmap 'Good practices' (bijlage 4). Ze vormden voor mezelf inspiratie bij het uitwerken van acties (zie punt 2.3.3).

Twee van de bevroegde scholen wil ik graag extra belichten. In **basisschool De Wonderfluit in Gent** werd twee jaar geleden zwaar ingezet op het thema van de meerdaagse schooluitstappen. Zij hadden dezelfde ervaring als Freinetschool Mandala, waarbij een aanzienlijk aantal leerlingen niet deelnam aan de uitstappen. In de beginfase werd ingezet op het uitvoeren van huisbezoeken om te luisteren naar het verhaal van de ouders. Er wordt voortaan de mogelijkheid gegeven aan de ouders om mee te gaan tijdens de uitstap, bijvoorbeeld als lid van de kookploeg. Hierbij worden steeds opnieuw duidelijke afspraken gemaakt: de ouder gaat mee als begeleider van de voltallige groep en niet enkel voor het eigen kind. De duur van de uitstappen wordt beperkt gehouden, alsook de afstand tot de kampplaats. De directeur neemt deel aan de meerdaagse uitstap en is telefonisch bereikbaar voor de ouders. Slechts een beperkt aantal ouders maken gebruik van deze mogelijkheid. Het signaal dat er contact mag opgenomen worden lijkt belangrijker te zijn dan dit ook effectief te doen.

Dhr. Devaere, directie van De Wonderfluit, beklemtoont dat er vanuit de school zeer veel geïnvesteerd werd in dit thema. Ze stellen vast dat er elk jaar minder energie naartoe gaat om alle leerlingen mee te krijgen, dat maakte de investering de moeite waard.

Ik ging bewust ook op zoek naar scholen buiten de provinciegrenzen van Oost-Vlaanderen en kreeg het voorrecht om de **Iqra-school in Bergerhout** te bezoeken. Ik had er een bijzonder boeiend gesprek met dhr. Marc Laquière, één van de stichters van deze multiculturele en ervaringsgerichte buurtschool die in 2013 opgericht werd. Tijdens dit gesprek werd de klemtoon vooral gelegd op het belang van overleg met alle betrokkenen. Zonder overleg kan niets slagen, aldus dhr. Laquière, die het 'educatief partnerschap' noemt. Dat is een proces waarbij de drie partijen (school/ouders/leerlingen) ernaar streven om elkaar wederzijds te ondersteunen en waarbij ze zich engageren om hun bijdrage op elkaar af te stemmen. In deze school worden de voorstellen voor schooluitstappen telkens besproken met de leerlingen en met de ouders. Welke interesses hebben de leerlingen? Welke verwachtingen hebben de ouders? Eventuele bezwaren van de ouders worden besproken en er wordt samen naar alternatieven gezocht. Ook in deze school krijgen de ouders de kans om mee te gaan als begeleider. De strikte spelregels die hierbij gelden, worden gerespecteerd door ouders omdat ze bij de opmaak van die regels betrokken worden en daarbij gezien worden als bondgenoten van de school.

Het vertrouwen tussen ouders en school wordt in de Iqra-school als een fundamenteel gegeven omschreven. Vaak hebben ouders zelf een hobbelig onderwijsparcours achter de rug waardoor er vaak sprake is van argwaan. Het is dan ook essentieel dat de school correcte informatie geeft aan de ouders en de leerlingen. De school mag bijvoorbeeld niet meedelen aan ouders dat de uitstappen verplicht zijn of dat het eten halal is, zonder dat hierover 100% zekerheid bestaat. Wanneer ouders botsen op foutieve informatie, ontstaat een moeilijk te herstellen deuk in het vertrouwen die niet beperkt blijft tot die ene ouder, maar de hele gemeenschap treft.

2.3.4 Acties

Nadat ik mijn eigen kennis had aangescherpt en in gesprek was gegaan met diverse doelgroepen, was het tijd om tot actie te komen. Hieronder geef ik een overzicht van de ondernomen acties.

- **Het opstellen van mindmaps**

Om zelf het bos door de bomen te blijven zien in de hoeveelheid verkregen informatie, stelde ik per doelgroep een mindmap op. Deze mindmaps vulde ik telkens aan na het voeren van nieuwe gesprekken en zijn zoals eerder aangehaald terug te vinden in bijlagen 1 tot 4. Aanvankelijk gebruikte ik deze methodiek enkel voor mezelf om de verkregen informatie te ordenen. Tijdens overlegmomenten met mijn mentor, brugfiguur en directie gebruikte ik deze documenten ook om informatie terug te koppelen naar hen. Hieruit bleek telkens opnieuw dat deze documenten waardevol zijn om op een toegankelijke manier de essentie weer te geven. Het opstellen van de mindmaps beschouw ik hier bijgevolg als een volwaardige actie in het kader van mijn bachelorproef. Het zal ook verder als instrument gebruikt worden om de organisatie van meerdaagse schooluitstappen af te stemmen op de behoeften van alle betrokkenen.

- **Koppeling van de belangrijkste bevindingen aan voorstellen tot actie**

Het was uiteraard belangrijk om mijn acties af te stemmen op de verwachtingen en noden van mijn stageschool. Ik hanteerde hierbij het principe van 'agile working' uit het bedrijfsleven, namelijk het snel vragen van feedback zodat er maximaal bijgestuurd kan worden naar de behoeften van 'de klant'.

Op basis van de gesprekken en de opgestelde mindmaps, maakte ik een samenvatting waarbij ik de meest voorkomende 'struikelblokken' telkens koppelde aan een voorstel tot actie (bijlage 5). Dat document maakte ik over aan de directie en de brugfiguur met de vraag welke acties hun voorkeur dragen. In de beperktheid van deze bachelorproef was het niet mogelijk om alle voorgestelde acties ook daadwerkelijk uit te voeren. Het overmaken van de samenvatting met mogelijke acties zie ik evenwel als een opportuniteit voor de school om hiermee in de toekomst verder aan de slag te gaan.

In het overleg met de directie en de brugfiguur werd de voorkeur gegeven aan de opmaak van een stappenplan voor contacten met ouders rond de meerdaagse uitstappen en aan het opstellen van een leidraad voor infomomenten met ouders. Die acties bespreek ik hieronder.

- **Opmaak stappenplan: wie doet wat bij het aanspreken van ouders en leerlingen?**

Zoals eerder aangegeven bleek uit de gesprekken meermaals dat de ouders (en leerlingen) vanuit de school een bepaalde druk ervaren rond de deelname aan de meerdaagse schooluitstappen. Die vaststelling koppelde ik terug naar de directie en de brugfiguur. Zij stelden dat de twijfelende of weigerende ouders mogelijks door te veel verschillende personen uit het schoolteam aangesproken worden. Hierbij ontbreken duidelijke afspraken. In opvolging hiervan maakte ik een stappenplan op. Het document is terug te vinden in bijlage 6. Ik stelde dit op vanuit een aantal duidelijke uitgangspunten:

- Aanklappende houding van de school naar de ouders toe, doch duidelijk afgebakend in tijd en in verantwoordelijkheid.
- Bereidheid van de school om na te denken over eventuele aanpassingen voor specifieke leerlingen, rekening houdend met de draagkracht en noden van de leerkrachten. Een gelijkwaardige behandeling van alle leerlingen hoeft niet een gelijke benadering van alle leerlingen te zijn. (Vanpeperstraete, Corthals, Step, Vandenbussche & Verpoest, 2015)
- Er is voor de ouder een duidelijk aanspreekpunt op school.
- Empowerment van de ouders: ouders worden uitgenodigd om actief deel te nemen aan het denkproces, de school geeft hen niet enkel de rol van toeschouwer.
- De loyaliteiten van elke leerling worden gezien en krijgen bestaansrecht.
- De school wil elke leerling mee op uitstap en onderneemt hiertoe extra inspanningen, maar respecteert uiteindelijk de beslissingsbevoegdheid van de ouder hierin.

Het planmatig werken komt duidelijk tot uiting in dit stappenplan, inclusief de functies die inherent zijn aan het planmatig werken: afstemming, bezinning, evaluatie, overdracht en verantwoording. (Garré, Vandenbussche, Corthals & Moreels, 2015)

- **Opmaak leidraad voor infomomenten**

Op vraag van de school werkte ik een stramien uit dat leerkrachten als basis kunnen gebruiken bij de voorbereiding van een infomoment voor ouders rond de meerdaagse uitstappen. Het uitgangspunt bij de opmaak hiervan betrof de informatie die ik gekregen had uit alle gevoerde gesprekken. Vanuit mijn sterke overtuiging dat je niet mag wachten tot de ouders zelf vragen komen stellen, verwerkte ik de belangrijkste bezorgdheden van ouders in de basisinfo die gegeven kan worden tijdens een infomoment. De leidraad vormt een powerpoint-voorstelling, de uitprint hiervan is opgenomen in bijlage 7.

- **Opmaak brief toestemming ouders**

In de omzendbrief BaO/2001/13 rond extra-muros-activiteiten lezen we: *“De deelname aan extra-muros-activiteiten vergt de schriftelijke toestemming van de persoon/personen die de ouderlijke macht uitoefenen of van de persoon/personen die de kinderen in rechte of in feite onder hun bewaring hebben.”* (Overbeeke, Foblets & Brems, 2009)

Expliciet toestemming vragen aan de ouders blijkt binnen mijn stageschool een gevoelig onderwerp te zijn. De vrees bestaat dat het vragen van de toestemming meer weigerende ouders tot gevolg kan hebben. De noodzaak van de schriftelijke toestemming van de ouders, wordt nu wat ‘weggemoffeld’ op de medische fiche. Onderaan op de medische fiche staat de mededeling ‘Mijn kind gaat mee op bosklas’, waaronder gevraagd wordt naar de handtekening van de ouders.

Als stagiair trok ik ook mijn stoute schoenen aan. Ondanks het gegeven dat dit mij niet gevraagd werd en dat dit een gevoelig thema betreft, werkte ik toch een brief uit waarin de toestemming van de ouders voor de extra-muros-activiteit zeer expliciet gevraagd wordt. Het aangrijpen van de noodzaak tot schriftelijke toestemming brengt volgens mij kansen met zich mee voor samenwerking met de ouders. Het toont wederzijds respect en het ernstig nemen van elkaars inzichten en meningen. Het biedt kansen om het vertrouwen, de doelgerichtheid en de afstemming op elkaar te verhogen (Timmerman, 2016). Aan de brief koppelde ik een bezorgdheid die duidelijk werd uit de bevraging van de leerkrachten, met name het gevoel dat ouders de doelen van een meerdaagse uitstap onvoldoende inzien. Hierdoor krijgt de brief tot toestemming nog een extra functie.

In bijlage 8 is het resultaat van die brief terug te vinden. Belangrijke elementen hierbij zijn:

- De ouder krijgt het gevoel dat de school graag hun zoon/dochter mee wil op uitstap.
- De doelen van de uitstap worden duidelijk vermeld, dat beperkt zich niet enkel tot doelen tijdens de uitstap maar ook nadien.
- Er wordt aan de ouder en aan de leerling getoond dat er begrip is voor hun twijfels of terughoudendheid.
- De school nodigt de ouder uit om in gesprek te treden met de school. Communicatie op gang brengen met de ouders kan gezien worden als een ‘redelijke aanpassing’ waarbij de verwachtingen ten aanzien van elkaar worden uitgesproken. (Vanpeperstraete, Corthals, Step, Vandenbussche & Verpoest, 2015)

- **Opstellen van aanbevelingen om te komen tot een UDL-meerdaagse uitstap**

Op basis van de input door de experts, de gesprekken met leerlingen/ouders/leerkrachten en de good practices van andere scholen, kwam ik tot een lijst met aanbevelingen voor de school om te streven naar een universeel ontwerp van meerdaagse uitstappen (zie bijlage 9). Dergelijk ontwerp zorgt ervoor dat de activiteit toegankelijk wordt voor de ruimst mogelijke verscheidenheid van gebruikers, de school neemt zoveel mogelijk belemmeringen weg. 'Benefit for all, essential for some' (Vanpeperstraete, Corthals, Step, Vandenbussche & Verpoest, 2015). Uiteraard dient er ook binnen een universeel ontwerp ruimte te zijn voor redelijke aanpassingen voor specifieke leerlingen/ouders. Het uitwerken van een universeel ontwerp voor meerdaagse schooluitstappen verhindert naar mijn gevoel bovendien dat de focus te veel op etniciteit ligt.

- **Terugkoppeling naar het volledige schoolteam**

Op de teamvergadering van 15/05/2017 kreeg ik de kans om de bevindingen vanuit het proces dat ik doorlopen heb met mijn bachelorproef, terug te koppelen naar het volledige schoolteam van Freinetschool Mandala. Vanuit mijn positie als stagiair heb ik niet het mandaat om nieuwe zaken te implementeren binnen de schoolwerking. Wel zag ik het als mijn taak om de verschillende perspectieven rond meerdaagse schooluitstappen te duiden en om de leerkrachten uit te dagen om eens door een andere bril te kijken. Ik deed dit vanuit een houding van meerzijdige partijdigheid, een methodiek waarvan het uitgangspunt de complexiteit van de werkelijkheid is. Een werkelijkheid die zoveel complexer is dan we zelf menen te zien en waarbij de standpunten van verschillende partijen evenwaardig en even zinvol zijn.

Alle opgemaakte documenten en acties werden tijdens dit teammoment overlopen. Bij de terugkoppeling probeerde ik een evenwicht te vinden in taak- en relatiegerichtheid (Robert, 2016). Enerzijds erkenning geven aan de leerkrachten en naar verbinding zoeken tussen de school en de ouders, anderzijds de informatie overbrengen.

Ik waande mezelf ook heel even coach van het team, waarbij ik ernaar streefde om het overheersende gevoel van moedeloosheid rond de meerdaagse uitstappen om te buigen naar geestdrift en enthousiasme. Bij deze groep van gedreven leerkrachten vond ik dit zelf geen onrealistische doelstelling. Ik wou hen inspireren om de hindernissen aan te pakken, om open te staan voor nieuwe ideeën, om in teamverband toekomst- en oplossingsgericht na te denken over alternatieven (Du Chau, Timmerman & Vandenbussche, 2016). Want jawel, de leerkracht doet ertoe.

2.4 Evaluatie

Het proces van mijn bachelorproef startte bij een praktijkonderzoek: ik ging in gesprek met verschillende betrokkenen met als doel kennis te verzamelen over het thema van meerdaagse schooluitstappen in een context van superdiversiteit. De gesprekken met experts en met de leerlingen liepen van meet af aan vlot. Bij de experts ervaarde ik een grote betrokkenheid en nieuwsgierigheid tegenover mijn bachelorproef. Dat gaf me een extra impuls. De werkvorm die ik gebruikte in de gesprekken met de leerlingen sloeg aan. Na verloop van tijd kwamen de leerlingen via 'mond-tot-mond reclame' vragen of ze met me mochten spreken, ik moest niet langer zelf leerlingen ronselen voor gesprekje. Het waren één voor één aangename momenten. Voor de bevraging van het schoolteam koos ik er bewust voor om te werken met vragenlijsten. Dit enerzijds gezien de beperkte tijd die ik als stagiair doorbreng op school en anderzijds gezien de overvolle agenda's van de leerkrachten. De vragenlijst gaf hen de kans om dit op een moment in te vullen dat hen het best paste. Ik stelde wel telkens de mogelijkheid voor om een gesprek te plannen indien ze dit alsnog verkozen.

In tegenstelling tot de gesprekken met de experts en de leerlingen, diende ik mijn werkwijze bij de gesprekken met ouders wel bij te sturen. Aanvankelijk sprak ik de ouders lukraak aan bij de schoolpoort. Dat werkte niet, ik kreeg weinig respons. De brugfiguur van de school kwam me ter hulp en zette me op weg bij het doelgericht contacteren van de ouders. De brugfiguur is een vertrouwenspersoon voor veel ouders. Ik ervaarde dat deuren letterlijk en figuurlijk opengingen bij ouders wanneer ik meldde dat ik hun contactgegevens gekregen had van Liesa, de brugfiguur. In de gesprekken was er een duidelijke evolutie in mijn verbale communicatie. Ik werd er mij steeds meer van bewust dat ik te moeilijke taal gebruikte, te lange zinnen bouwde, beeldspraak in de mond nam,... die niet begrepen werd. Het bleek voor mezelf geen evidentie om toegankelijke taal te gebruiken: een confrontatie met mezelf als maatschappelijk assistent.

De gesprekken waren warm, hartelijk en boeiend. Mijn coach op de Arteveldehogeschool deed me even schrikken wanneer zij mij erop wees dat het stilaan tijd werd om de fase van onderzoek af te ronden en over te gaan tot concrete acties. Zelf had ik het gevoel dat ik nog maandenlang gesprekken zou kunnen voeren...

Maar de opmerking van mijn coach was terecht. In overleg met de school ging ik aan de slag met de verkregen informatie uit de gesprekken en werkte ik enkele documenten uit. Die werden telkens enthousiast onthaald door de leden van het kernteam. Het zijn evenwel documenten die vooral ingezet kunnen worden naar volgend schooljaar toe, wat een evaluatie op vandaag nog niet mogelijk maakt. Eerder dan het zomaar overnemen van deze documenten, is het bovendien vooral de bedoeling dat ze een inspiratie kunnen zijn en dat ze telkens opnieuw kritisch bekeken worden om nog beter in te spelen op de noden en verlangens van alle betrokkenen. Het betreft een cyclisch proces waarbij na evaluatie telkens opnieuw bijgestuurd moet worden waar nodig.

Met de terugkoppeling op de teamvergadering hoop ik een draagvlak gecreëerd te hebben om verder na te denken over de organisatie van de meerdaagse uitstappen. De opgestelde documenten vertalen op dit moment nog te veel mijn eigen mening, eerder dan die van het volledige schoolteam. De school staat mijn inziens nu voor de opdracht om een eigen visie te ontwikkelen rond de meerdaagse schooluitstappen, want deze visie is nu nog te onduidelijk. Binnen deze visie vormt het aanbieden van een zinvol programma aan de thuisblijvers ook een belangrijk element. Met mijn bachelorproef poogde ik een aanzet te geven tot visieontwikkeling. Dit zie ik als een bouwsteen, een fundament waarop verdere acties opgezet kunnen worden.

Naast de terugkoppeling naar het eigen team wil ik de bevindingen vanuit mijn bachelorproef ook delen met andere scholen. In de nabije toekomst neem ik hiertoe verdere initiatieven.

Het planmatig en handelingsgericht werken was een constante doorheen het proces van mijn bachelorproef. Doorheen de opleiding zijn de uitgangspunten mij dermate 'eigen' geworden dat ik deze inmiddels onbewust toepas. De kracht van het planmatig en handelingsgericht werken is voor mezelf onweerlegbaar geworden, ook in het kader van (zelf)reflectie. In mijn bachelorproef benoemde ik niet telkens expliciet de uitgangspunten van het handelingsgericht werken, maar ze zijn er allemaal in terug te vinden: de onderwijsbehoeften van de leerling, de ondersteuningsbehoeften van de leerkrachten, afstemming en wisselwerking, de positieve aspecten benutten, komen tot constructieve samenwerkingen en het doelgericht, systematisch en transparant werken.

Begin mei 2017 was er een meerdaagse uitstap voor de derde leefgroep van Freinetschool Mandala, ook hier was de groep thuisblijvers vrij groot (14 leerlingen op 42). Ondanks het gegeven dat ik slechts van aan de zijlijn betrokken was bij deze uitstap, vernam ik dat er toch al een impact merkbaar was vanuit mijn korte terugkoppelingsmomenten binnen het team. Zo werd er voor het eerst een besloten Facebookgroep voor ouders opgericht waarop dagelijks heel wat foto's gepost werden tijdens de uitstap. Dit werd duidelijk geapprecieerd door de ouders. Op mijn vraag of er nog bepaalde zaken anders aangepakt werden of anders geïnterpreteerd werden, ontving ik volgende antwoorden:

De directie schrijft: 'Ik vind vooral dat we ouders en kinderen niet meer forceren. Jouw overzicht heeft mij daarin versterkt omdat je echt wel duidelijk ziet dat ouders goede redenen hebben waarom hun kinderen niet meegaan. In jouw overzicht zie je ook dat het vaak complex is waarom kinderen niet meegaan. Ook het stappenplan hebben we toch voor een groot stuk gevolgd en de gesprekken waren veel positiever dan vorig jaar.'

Volgend bericht ontving ik van de brugfiguur: 'Voor mijn werking focus ik nu meer op het zichtbaar maken van de activiteiten op bosklassen en hoe leuk het daar is, dit aan de hand van de Facebookgroep. Ouders kunnen zo meevolgen en zijn wat geruster. Ik hoop dat dit ook ouders volgend jaar kan overtuigen om mee te gaan. We voelen ons ook gesteund door jouw onderzoek, onder meer door de positieve reacties die uit de interviews kwamen.'

Ook mijn mentor, beleidsondersteuner op de school, ziet al een evolutie: 'Ik denk dat het positieve dit schooljaar al te merken is. De kinderen van de derde leefgroep zijn al minder streng aangepakt. De meeste van de kinderen die niet mee zijn, zijn ook aanwezig op school en de opvangende leerkrachten zijn positiever tegenover hen. Dat is al een mooie evolutie. Al bij al heeft dat een aantal schooljaren nodig om goed te kunnen evalueren, maar de mindset van de leerkrachten is al positief veranderd, heb ik het gevoel.'

Ook werd het standpunt van de school genuanceerd waarbij het in het verleden onmogelijk was voor ouders om telefonisch contact op te nemen met de begeleiding ter plaatse. En na een gesprek met een leerkracht omtrent de uitstappen, voelde ik voldoening wanneer ik ze hoorde zeggen: 'Nu snap ik dat het mogelijk is dat een leerling op school zegt dat hij mee wil op uitstap en dat hij thuis zegt dat hij niet mee wil gaan.' Deze uitspraak toont aan dat de loyaliteiten gezien worden en biedt waardevolle mogelijkheden naar de samenwerking met ouders toe.

Zoals eerder gesteld zie ik deze bachelorproef geenszins als een afgewerkt product. Met veel vertrouwen leg ik de bal nu in het kamp van het schoolteam. En jawel, met de stille hoop dat ik ondanks het einde van mijn stage er toch nog verder bij betrokken mag worden... Het thema is me veel dierbaarder geworden dan ik me bij de start van dit proces had durven voorstellen.

DEEL III: Reflectie op het thema en op het eigen leerproces

Terugblik op de doelstellingen

Het opstellen van doelen vormt een startpunt bij het maken van een bachelorproef. En toch vormde dat voor mij al een moeizaam proces op zichzelf. Aanvankelijk had ik 'het maximaliseren van het aantal leerlingen die deelnemen aan een meerdaagse schooluitstap' als inhoudelijk doel benoemd. Naarmate ik verder werkte aan mijn bachelorproef begon deze doelstelling meer en meer te wringen. Wat eerst twijfel was, evolueerde naar een persoonlijke overtuiging: het maximaliseren van deelnemers kon voor mezelf niet langer een primaire doelstelling zijn. Het is duidelijk geworden dat het afstemmen van de verschillende perspectieven op elkaar waardevoller is. De toekomst zal uitwijzen of het aantal thuisblijvers daalt wanneer ingezet wordt op deze afstemming tussen school en thuis. Maar ook dan moet de school de keuze van thuisblijvers respecteren en een zinvol programma voor hen voorzien.

Naast het bijstellen van doelstellingen kwam er ook een evolutie in de benaming van de context waarin ik werk in mijn bachelorproef. Wat ik eerst benoemde als een context van leerlingen en ouders met een migratieachtergrond, benoem ik op vandaag als een context van superdiversiteit. De classificatie van 'migrant' prikt mensen immers vast op één sociale deelidentiteit die andere deelidentiteiten onterecht in de schaduw stelt (Steunpunt Diversiteit en Leren, 2007). Bovendien is het vaak niet makkelijk uit te maken of iets als een uitdrukking van cultuur te begrijpen valt, dan wel als een gevolg van een levenssituatie waarin mensen zich bevinden (Vanobbergen, 2016).

Geen diversiteit, maar superdiversiteit: er is een toename aan nationaliteiten en talen, een toename van culturele en religieuze diversiteit, een toename van migratiemotieven, een toename van verblijfsstatuten, groeiende verschillen in sociaal-economische posities en een toename van het transnationalisme³. Superdiversiteit weerspiegelt de diversiteit binnen de diversiteit. Die evoluties leiden tot majority-minority cities: steden waarin de meerderheid van de inwoners een migratieachtergrond heeft, er is geen overheersende bevolkingsgroep meer (Geldhof, 2015). De context vanwaaruit een kind komt, wordt ook meegenomen naar school. Verschillende waarden en normen, verschillende overtuigingen, verwachtingen, interesses, ... Maar ook de leerkracht brengt zijn context en referentiekader mee naar de klas. Een leerkracht die zich hier bewust van is en die de verschillende betekenisverleningen ziet, is een zegen voor elke school.

Het verruimen van mijn eigen blik op diversiteit is een persoonlijke doelstelling die ik voorop stelde. Ik tart met dit doel de spelregels van een SMARTI-doelstelling. Maar toch wil ik deze doelstelling behouden. Zonder de zinvolheid van het SMARTI-concept in vraag te stellen, wil ik –in tijden waarin zaken zoals efficiëntie en objectivering voorop staan- daarmee het signaal geven dat niet alle na te streven vaardigheden of attitudes specifiek of meetbaar hoeven te zijn.

Ik worstelde er al langer mee: vanuit mijn denken wou ik geloven in een geïntegreerde samenleving waarin we allemaal harmonieus samenleven maar tegelijkertijd verviel ik naar mijn gevoel te vaak in het wij-zij-denken. In de beginfase van mijn bachelorproef was ik er vrij zeker van dat na maandenlang werken rond het thema van diversiteit, mijn basishouding eenduidiger en positiever zou zijn. Dat is slechts gedeeltelijk het geval.

³ Transnationalisme: een fenomeen dat een groot aantal connecties tussen mensen van verschillende naties op economisch, politiek en sociaal vlak beschrijft. Het leven over de grenzen heen.

De realiteit is complex. Het afstemmen van verschillende perspectieven vraagt een grote bereidheid om te werken in moeilijke en soms tegenstrijdige situaties. Het klinkt contradictorisch, maar door de complexiteit van de problematiek in te zien, werd alles een stuk duidelijker. Het is zoeken naar een evenwicht tussen het durven benoemen van de culturele of etnische diversiteit zonder het individuele aspect ervan te negeren. Mijn blik op diversiteit is niet positief of niet negatief, mijn blik is evenwel dynamisch geworden waarbij de beperkingen maar vooral ook de mogelijkheden gezien worden.

Tijdens de leerstoel 'Diversiteit over-bruggen' werd volgend citaat geprojecteerd: *'Het eerste wat je moet doen is vergeten dat ik zwart ben. Het tweede dat je nooit mag vergeten is dat ik zwart ben'.*

En in het boek 'Mijn held is een hulpverlener' schrijft Fanny Matheusen: *'Lang ben ik op zoek geweest naar de magische formule waarmee je verschillen tot harmonie brengt, tot ik ontdekte dat net in de frictie de schoonheid zit. Zoals een ruwe rots die een gepolijste steen wordt door het water dat er eeuwenlang overheen schuurt.'*

Deze twee inspirerende citaten geven voor mezelf de essentie weer als het gaat over omgaan met superdiversiteit.

Niemand is alleen maar 'migrant' of alleen maar 'kansarm'. Ook bij mezelf zijn er tientallen deelidentiteiten. Ik sluit dan ook mijn bachelorproef af door stil te staan bij vier van die deelidentiteiten:

Lies: moeder van drie jonge kinderen

Tijdens mijn stage en het werken aan mijn bachelorproef groeide het besef dat mijn kinderen weinig geconfronteerd worden met de diversiteit in onze samenleving. Ze fronsen wanneer ik hen vertel dat ze ook migranten zijn aangezien hun opa een Fransman is. Ook kwam het besef dat onze maandelijkse stortingen aan Plan België, al jarenlang mijn geweten sussen. Het zorgde er namelijk voor dat ik zonder schuldgevoel de aanklappende hulporganisaties op de Korenmarkt en Veldstraat kon negeren. Nu werkt dat niet meer. Als ouder meen ik op vandaag een grote verantwoordelijkheid te hebben ten aanzien van mijn kinderen om ze te stimuleren een veerkrachtige en positieve houding aan te nemen ten aanzien van diversiteit en migratie. Dit vanuit de overtuiging dat je de deur naar de toekomst in onze huidige samenleving niet openkrijgt zonder dat je je weg kunt vinden tussen de verschillen.

In volle uitwerking van mijn bachelorproef ging mijn zoon Isaak een week op zoekklas. Ik betrapte mezelf er op dat ik hierin perspectieven zag: vijf dagen twee kinderen in huis in plaats van drie kinderen bracht wat extra rust met zich mee waardoor er meer tijd kwam voor het werken aan de bachelorproef. Tegelijkertijd komt minister Crevits volop in de media met haar mening rond een gebrek aan betrokkenheid en engagement bij allochtone ouders. Hmm. Ik bedenk bij mezelf: wie toont er meer betrokkenheid ten aanzien van zijn kind? De 'allochtone' ouder die vanuit een aantal bezorgdheden zijn kind liever niet meestuurt op meerdaagse schooluitstap of ikzelf die tevreden ben dat er wat extra tijd voor mezelf vrijkomt terwijl mijn zoon op uitstap is? Het is een kwestie van perceptie...

Dhr. Khalid Benhaddou schrijft: *‘Onze samenleving is multicultureel en divers, en draagt verschillende levensbeschouwingen, culturen, tradities in zich mee. Om die een plaats te kunnen garanderen, moeten ze vanaf het begin ook in het onderwijs zichtbaar zijn. De speelplaats zou een weerspiegeling moeten zijn van de maatschappij, maar in realiteit ontmoeten de verschillende levensbeschouwingen elkaar niet op school. Hoe kunnen wij dan verwachten dat kinderen elkaar later wel begrijpen als ze als vreemden voor elkaar opgroeien?’*

Ik ben een actief lid van de oudervereniging van de school waar mijn kinderen schoollopen. Het is een Vrije Basisschool waarbij de katholieke identiteit duidelijk zichtbaar is binnen het schoolbeleid. De diversiteit op school neemt ook hier toe. Voor zover ik er als ouder zicht op heb, leidt dit momenteel naar mijn gevoel nog onvoldoende tot het in vraag stellen van geldende afspraken. Ten gevolge van de nieuwe inzichten en nieuwe gevoeligheden die ik kreeg tijdens het werken aan mijn bachelorproef, nam ik recent het initiatief om het spreken van de thuistaal op school op de agenda van de oudervereniging te zetten, alsook het aanbieden van de warme maaltijden. Ik wil hiermee ruimte creëren voor de verschillen tussen de leerlingen en hun gezinnen en wil die bespreekbaar kunnen maken. Ik bots hierbij momenteel nog op veel weerstand maar geloof erin dat ik – binnen de beperkingen van het mandaat van een oudervereniging – hierin een dialoog kan opstarten.

Lies: de justitieassistent

In 1999 studeerde ik af als maatschappelijk assistent en ik werkte vervolgens binnen de bijzondere jeugdzorg en in de gevangenis. Sinds 2007 ben ik justitieassistent in het justitiehuis van Gent. Het leidt soms tot vreemde blikken wanneer ik vertel dat ik een opleiding zorgverbreding aan het volgen ben. En toch, voor mij is er een link tussen justitie en onderwijs. Bijvoorbeeld: radicalisering, een thema waarmee we als justitieassistent vaak geconfronteerd worden, zie ik onder meer als een gevolg van gebrek aan verbondenheid en betrokkenheid waardoor ook verantwoordelijkheidszin wegwijnt. Zonder het onderwijs als tovermiddel aan te wenden, geloof ik dat scholen hierin een verschil kunnen maken. Leerkrachten zijn een immens belangrijke schakel en mogen hun impact op de toekomst van hun leerlingen (en hun kinderen, en hun kinderen, en...) niet onderschatten. Als het welbevinden en de sociaal-emotionele ontwikkeling van elke leerling binnen alle scholen de aandacht krijgen die ze verdienen, dan geloof ik erin dat de werkdruk bij mijn collega's in justitie zal dalen.

Het bewust ontdekken van de diversiteit in onze samenleving had ook zijn invloed op mijn tewerkstelling. Het voeren van gesprekken rond gevoelige onderwerpen zie ik als een kwaliteit van mezelf. Zoals eerder aangehaald was het dan ook een confrontatie met mezelf om vast te stellen dat ik – ondanks de grondige kennis van gesprekstechnieken – moeite bleek te hebben met het gebruik van laagdrempelige taal. Deze vaststelling zorgt er voor dat ik hier extra waakzaam voor ben in de gesprekken die ik nu voer. Mijn bachelorproef zorgde er ook voor dat ik naast de mondelinge taal ook meer aandacht heb voor het schrijven van toegankelijke brieven en verslagen.

Het gerechtelijk apparaat staat nog voor een grote uitdaging. Omgaan met diversiteit gaat verder dan het aanbieden van eten in de gevangenis dat rekening houdt met religieuze voorschriften. Hoe klein mijn aandeel hierin ook is, toch probeer ik mijn collega's te triggeren om hierover na te denken. Bijvoorbeeld door tijdens dossierbesprekingen met concrete voorbeelden aan te geven dat mensen met verschillende achtergronden ook andere perspectieven hebben of door collega's aan te moedigen om sneller een tolk in te schakelen voor gesprekken.

Lies: de stagiair in de onderwijswereld

Eén dag per week stage is weinig, te weinig. Je hebt onvoldoende voeling met de school, met de leerlingen, met de ouders en met de leerkrachten. Ik koos er ook bewust voor om op twee verschillende scholen stage te lopen tijdens de banaba-opleiding, wat uiteraard ook met zich meebracht dat ik bij de start van het huidige academiejaar een nieuwe stageschool moest leren kennen.

Terwijl ik in mijn 'natuurlijke habitat' geenszins een teruggetrokken iemand ben, zou ik mezelf wel omschrijven als een stagiair die zich op de achtergrond hield. Ik merkte bij mezelf terughoudendheid op bij het aanspreken van leerkrachten of leden van het kernteam. Enerzijds vanuit het onmiskenbare gegeven dat de werkdagen van deze mensen overvol zitten en anderzijds vanuit mijn eigen beperkte kennis van de onderwijswereld. Ik werd soms kwaad op mezelf, bijvoorbeeld wanneer ik geen inbreng deed tijdens een vergadering over kindgesprekken terwijl ik daar toch ervaring in heb. Tijdens het proces van de bachelorproef merkte ik hierin een lichte evolutie. Mede door de positieve feedback die ik tussentijds kreeg, durfde ik meer initiatief te nemen en kreeg ik meer geloof in het gegeven dat ik ook als onderwijsleek een meerwaarde kan bieden.

Gedurende de afgelopen twee opleidingsjaren werd ik regelmatig heen en weer geslingerd tussen het maandag-gevoel en het woensdag-gevoel. Het woensdag-gevoel (=contacturen op de campus) wakkerde telkens opnieuw mijn overtuiging en geloof aan in 'het ideale onderwijs' waarbij de kansen van inclusie en diversiteit ten volle benut worden. Het maandag-gevoel (=stagedag) betekende vervolgens een confrontatie met de realiteit waarbij het geen eenvoudige opdracht is voor scholen om dit 'ideale onderwijs' dagdagelijks waar te maken. En toch bewijst Freinetschool Mandala dat het kan. Het meevolgen van een klassenraad bracht bij mezelf zelfs wat ontroering met zich mee: bij het overlopen van alle leerlingen uit een leefgroep stond ik versteld van het aantal leerlingen die extra zorg vragen en van de complexiteit van de problematieken. De bijzonder mooie manier waarop door de leerkracht en het zorgteam over deze leerlingen gepraat werd én de inspanningen die voor hen ondernomen worden, raakten me. De integrale klassenraad kon zo opgenomen worden als praktijkvoorbeeld in een handboek rond handelingsgericht werken. Freinetschool Mandala is een parel van een school, ik ben er dan ook van overtuigd dat ze ook rond de organisatie van de meerdaagse uitstappen hun weg zullen vinden. De evenwichtsoefening tussen de belangen van het kind en zijn context en de draagkracht van de school/leerkrachten zal hierin belangrijk zijn.

Lies: de dankbare studente

Mei 2015: na het ontbijt scheur ik een blaadje van onze dagkalender met spreuken af. *'Doubt kills more dreams than failure ever will'*. Het was deze spreuk die me aanzette om me –na een lange periode van twijfel- in te schrijven voor de opleiding. Slechts twee zaken waren nodig om dit tot een goed einde te brengen: beginnen en volharden.

Het combineren van mijn verschillende deelidentiteiten was niet altijd evident. Zonder steun van mijn echtgenoot en kinderen, familie, vrienden en medestudenten zou het 'volharden' niet gelukt zijn. Ook bij de collega's en de directie van het justitiehuis kon ik steun ervaren.

Ik vloekte meermaals op de Arteveldehogeschool, ja. Maar die momenten verdwijnen in het niets als ik denk aan welke rijkdom de hogeschool me bijbracht aan kennis en inzichten. Dus zeker ook een woord van dank aan het opleidingsteam en de docenten.

En uiteraard... de mensen van Freinetschool Mandala. Straf volk daar, zowel de leerlingen, de ouders als het schoolteam. Els, last but not least: bedankt!

Een ervaring om te koesteren...los van waar mijn professionele toekomst ook mag liggen.

DEEL IV: Bijlagen

Bijlage 1: Mindmap Leerlingen

Bijlage 2: Mindmap Ouders

Bijlage 3: Mindmap Schoolteam

Bijlage 4: Mindmap Good Practices

Bijlage 5: Samenvatting en voorstellen tot acties

Bijlage 6: Stappenplan

Bijlage 7: Infomomenten ouders

Bijlage 8: Brief met vraag tot toestemming

Bijlage 9: UDL- meerdaagse uitstappen

Referentielijst

Artikels:

Salmi, A. (1996): Lesgeven aan Fatima en Ahmed. Klasse, december 1996, nr. 70. Geraadpleegd op 15 maart 2017 via www.klasse.be.

Sierens, S. (2007): Leren voor diversiteit. Leren in diversiteit. Burgerschapsvorming en gelijke leeransen in een pluriforme samenleving. Gent: Steunpunt Diversiteit en Leren.

Boeken:

Benhaddou, K. (2016): Is dit nu de Islam? Hoe ik als moslim voor nieuwe tijden ga: rationeel, Europees en verzoenend. Gent: Borgerhoff-Lamberigts.

Geldof, D. (2015): Superdiversiteit. Hoe migratie onze samenleving verandert. Leuven: Acco.

Hattie, J. (2014): Leren zichtbaar maken. Sint-Niklaas: Abimo.

Overbeeke, A., Foblets, M. & Brems, E. (2009): Culturele diversiteit in het onderwijs. Een werkboek. Leuven: Acco.

Parmeijer, N., van Beukering, T., de Lange, S., Schulpen, H., & Van de Veire, H. (2010): Handelingsgericht werken in de klas. Leuven: Acco.

Matheusen, F. (2016): Mijn held is een hulpverlener. Over zorg in een superdiverse wereld. Leuven: Lannoo.

van den Eerenbeemt, E. & van Heusden A. (1996): Balans in beweging. Ivan Boszormenyi-Nagy en zijn visie op individuele en gezinstherapie. Haarlem: De Toorts.

Van Hiel, A. (2016): Iedereen racist. De multiculturele droom ontleed. Leuven: Lannoo.

Vanobbergen, B. (2016): Spelen in zwarte sneeuw. Fragiel manifest tegen kinderarmoede. Leuven: Lannoo.

Cursussen:

Celie, L. (2016, maart 22): voordracht 'Tussen koesteren en kaderen'. Gent: De Wonderfluit.

Debruyne, H. (2016): Samenwerken met gezin en netwerken. Gent: Arteveldehogeschool Banaba in het onderwijs: zorgverbreding en remediërend leren.

De Wilde, B. (2016): Sociaal-emotionele ontwikkeling bij kinderen. Gent: Arteveldehogeschool Banaba in het onderwijs: zorgverbreding en remediërend leren.

Du Chau, K., Timmerman, S., & Vandenbussche, E. (2016): Coachen en coördineren van zorg. Gent: Arteveldehogeschool Banaba in het onderwijs: zorgverbreding en remediërend leren.

Garré, G., Vandenbussche, E., Corthals, G., & Moreels, A. (2015): Werken volgens plan. Gent: Arteveldehogeschool Banaba in het onderwijs: zorgverbreding en remediërend leren.

Leerstoel 'Diversiteit over-bruggen' (2017, februari 6): vorming. Gent: Arteveldehogeschool.

Robert, E. (2016): Werken in team. Gent: Arteveldehogeschool Banaba in het onderwijs: zorgverbreding en remediërend leren.

Timmerman, S. (2016): Planmatig zorg ontwikkelen. Gent: Arteveldehogeschool Banaba in het onderwijs: zorgverbreding en remediërend leren.

Vanpeperstraete, L., Corthals, G., Step, I., Vandenbussche, E., & Verpoest, H. (2015): Omgaan met specifieke onderwijsbehoeften. Gent: Arteveldehogeschool Banaba in het onderwijs: zorgverbreding en remediërend leren.

Persoonlijke communicatie:

Blaton, L. (2017,13 februari). Gent: Onderwijscentrum.

Claes, L. (2017, 22 februari). Gent: KOOGO.

De Leye, K. (2017, 12 januari). Gent: Pedagogische begeleiding.

De Torck, C. (2017, 14 maart). Wondelgem: Vrije basisschool Mariavreugde.

Dejonghe, P. (2017, 2 maart). Gent: Provinciale Middenschool en KTA MoBi Gent.

Devaere, B. (2017, 13 april). Gent: Basisschool De Wonderfluit.

Dossche, E., Gielen, S., Stalpaert, L & Vandenhende, L. (2017, januari-mei). Informele gesprekken. Gent: Freinetschool Mandala.

El-Ghraibi, F., Eryilmaz, N. & Sherzada, K. (2017, 25 januari). Gent: Ondersteuningsteam Allochtonen vzw.

Laquière, M. (2017, 11 april). Borgerhout: Iqra school.

Matheusen, F. (2017, 6 februari). Gent: Arteveldehogeschool.

Sinia, T. (2017, 6 februari). Gent: Vrije basisschool Sint-Salvator.

Usta, M. (2017, 27 januari). Gent: Opvoedingswinkel.

Van Damme, V. (2017, 3 maart). Gent: Sint-Gregoriuscollege.

Van Welden, P. (2017, 17 februari). Gent: De Bollekensschool en Freinetschool De Tovertuin.

Websites:

Stad Gent (2017). Buurtmonitor. Geraadpleegd op 3 april 2017 via <http://gent.buurtmonitor.be>.

Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming. Edulex: de onderwijswetgeving en omzendbrieven. Geraadpleegd op 30 april 2017 via <http://data-onderwijs.vlaanderen.be>.

Stad Gent (2017). Freinetschool Mandala. Geraadpleegd op 18 februari 2017 via <http://www.mandala.stad.gent>.

Neill, J. (2006, mei 2). Summary of the effects of outdoor education programs. Geraadpleegd op 4 mei 2017 via <http://www.wilderdom.com/research/researchintroduction.html>.